

חבל נחלתו

שהוא שכנו וקרובו וכדומה – לא נחשב זבולון כלומד תורה.

מסקנות

ישנן שלש שיטות בהבנת השותפות בין יששכר וזבולון:

שיטה אחת (רבינו ירוחם, רמ"א, אפרקסתא דעניא, חז"א, מנחת יצחק, ציץ אליעזר ועוד) הרואה זו כשותפות רגילה עפ"י תנאיה וחולקים בשכר העוה"ב, וזבולון נותן ליששכר כדי פרנסתו ודנו האחרונים מה

הנכלל בכך. שיטה שניה (רב האי גאון, תשב"ץ, ערוה"ש, הנצי"ב) אין חלוקה בשכר הרוחני וע"כ אין מקום להסכם עליו, והותר ליששכר לעשות הסכם עם זבולון שהוא יהיה תומכו בעוה"ז ומצד זה יזכו לשבת יחדיו בצל השכינה.

שיטה שלישית של האג"מ הרואה את השותפות כמוחלטת לגמרי ויוצרת מעין אישיות אחת, והיא צריכה להיות לזמן ארוך ולחצאים בכל רכושם ובשכר תורתם.

סימן ל

נטילת מזוזה בשיפוץ בית

שאלה

יהודי מרחיב את דירתו, לשם כך הוא עבר מדירתו לדירה זמנית בשכירות, שאין בה מזוזות. כדי להפחית מהנטל הכלכלי הוא נטל את מזוזותיו מהבית בשיפוצים והעבירן לדירה הזמנית, האם ראוי לעשות כן?

תשובה

א. נאמר במסכת מזוזה (מסכתות קטנות פ"ב ה"א): "השוכר בית מן הנכרי ומן הכותי נותן מזוזה מיד, וכשיצא יטלנה. והשוכר בית מישראל יתן מזוזה מיד, וכשיצא לא יטול". וכן בבבא מציעא (קב ע"א): "תנו רבנן: המשכיר בית לחבירו – על השוכר לעשות לו מזוזה, וכשהוא יוצא – לא יטלנה בידו ויוצא. ומנכרי – נוטלה בידו ויוצא. ומעשה באחד שנטלה בידו ויצא, וקבר אשתו ושני בניו. – מעשה לסתור? אמר רב ששת: ארישא" (=

היינו על היוצא מבית משכיר ישראל).

הלכה זו מופיעה בירושלמי (מגילה פ"ד ה"ב) ובפוסקים (שאילתות דרב אחאי גאון פרשת שלח שאילתא קכו, ספר הלכות גדולות סי' כו, רי"ף ב"מ נט ע"א, הלכות קטנות [לרי"ף] הלכות מזוזה ו ע"ב, רא"ש ב"מ פ"ח סי' כח, הלכות קטנות [לרא"ש] הלכות מזוזה סי' יז, עיטור שכירות נ ע"א, אשכול הל' מזוזה דף עו ע"א, רמב"ם הל' מזוזה פ"ה ה"א, טור יו"ד רצא, שו"ע יו"ד רצא ס"ב).

השאלה שעל פיה צריך לדון בשאלתנו היא מה הוא האיסור בנטילת המזוזות, האם מחמת הבית ממנו תינטל המזוזה, או מחמת הדייר החדש שידור בבית, או מחמת שנטילת המזוזה היא הורדה בקדושת המזוזה.

ב. תוספות (ב"מ קא ע"ב ד"ה לא יטלנה ויצא) כתבו בטעם האיסור: "אף על גב דאמר שמואל דמטילין מבגד לבגד גבי מזוזה אסור לפי שהמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה

חבל נחלתו

השאלות.

עפ"י דבריהם הביא הפתחי תשובה (י"ד סי' רצא ס"ק ז): "עיין בר"י שכתב דאם הוא מקום שאינו מוצא מזוזה לבית שהוא רוצה עתה לדור בו והיא רחוקה ממנו שתבא לידו. כדאי הם הגאונים רבינו האי ורב אחא שאמרו דאם קבעה מיד בבית אחר לית לן בה לסמוך עליהם בשעת הדחק. וכתב עוד דאף אם מיד שיוצא מבית זה יבא רעהו לדור בו זה נכנס וזה יוצא ושניהם נכונים זה להוציא מזוזה וזה להכניס את שלו תיכף משמש כניסה ויציאה אע"ג דלא שייך בזה הני טעמים דאיתאמרו בה אפ"ה לא פלוג רבנן".

ובס' בית לחם יהודה (י"ד סי' רצא) כתב לגבי שיטה זו: "בנמק"י כ' דה"מ היכא דלא קבע לה לאלתר בבית אחר. אבל לפמ"ש בס' חסידים שיש סכנה שימותו בניו, אף אם ירצה לקבוע תיכף בבית אחר יש להחמיר". ואף שרבו החולקים עליו (עי' שו"ת יב"א ח"ג י"ד סי' יח), יש להתחשב בדעתו, וכפי שיבואר להלן.

ד. אבל הנ"י (ב"מ נט ע"ב ד"ה תנו) מביא: "לא יטלנה – סתמא קתני אפילו בשצריך אותה לבית אחר, ואעפ"י שאמרו גבי ציצית (שבת כב ע"א) מתירים מבגד לבגד, שאני הכא דכיון דחיילא קדושת שכינה בבית זה אין לסלקו, משם הריטב"א ז"ל". ולפי דבריו טעם שלישי לא מצד הזקת מזיקין לדייר החדש ולא מצד שמוריד את המזוזה מקדושתה, אלא מצד קדושת הבית – בית שזכה במזוזה נתקדש בקדושת שכינה ונטילת המזוזה מסלקת שכינה מתוכו. ואף שהתקשה בשו"ת חלקת יעקב (י"ד סי' קס) מדוע, לפי טעם זה מותר להשכיר את הדירה לנכרי ואז צריך ליטול מזוזה.

וכשנטלה כאילו מזיק אותן שידורו בבית". היינו טעם איסור נטילת המזוזות הוא כדי שלא ינזק הדייר הבא מן המזיקין. ולפי"ז עתה שלא ידורו אנשים בבית, והוא כשיכנס לביתו המורחב יקבע מזוזות אין חשש מזיקין. וכן הביא הב"י (י"ד סי' רצא אות ב) מתוס'.

ג. אולם בתשובות הגאונים (שערי תשובה סימן קנז) נכתב: "ולענין מזוזה רב הילאי ז"ל... והשוכר בית מגוי כיון שעיקר בית של גוי הוא ומזוזה חובת הדר היא אסור לישראל להניח את המזוזה בבית של גוי אלא יטלנה עמו ויוצא, שישראל מזהרים ואין הגוי מזהר על מזוזה, שכך שנינו לענין ציצית אין אדם רשאי למכור טלית מצוייצת לגוי עד שיתיר ציציותיה, וכ"ש מזוזה שהיא קדושה חמורה, ומזוזה שנמצאת בין הספרים מצוה לחזור ולקבעה בבית אחר ולא להוציאה מקדושתה כמו שפירשנו, וברצועות תפלין ובמפות שלהם וישראל שמכר חצרו לגוי ועקר המזוזות שהיו בחצרו יטלם ויקבעם בבית הדר בו וא"צ לחדשות". ותשובה זו הובאה גם באשכול (הל' מזוזה).

היינו טעם האיסור הוא הורדה מקדושת המזוזה. מזוזה המשמשת למצותה קדושתה גדולה, ומזוזה שמוטלת ללא שימוש יורדת כבי' מקדושתה. ולפי"ז כיון שקבעה בביתו השכור לו לתקופת הרחבת הדירה, מותר ליטלה ולקובעה מחדש.

וכן בתוספות (שבת כב ע"א): "...ושמואל אמר מתירין אע"ג דשמואל גופי' סבר דחובת טלית היא אפ"ה מתירין כיון שעושהו לצורך בגד אחר וגבי מזוזה שנענש שמא לא היה בדעתו להניח בבית אחר, א"נ מזוזה שאני שעושהו להציל מן המזיקין... וכן הביא בברכי יוסף (או"ח סי' טו ס"ק ד) מדברי

ופרש רש"י: "משום יישוב א"י – דלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפי' יוצא ממנו כדאמר בפ' השואל בב"מ (דף קב) הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח מזוזה אחרת ואפי' יוצא ממנה ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מזומנת במזוזה ונמצאת א"י מיושבת".

נראה מרש"י שאין מציאות של נטילת מזוזות מבית שכבר דר בו.

ו. ובש"ת תורה לשמה (סי' רמד) המיוחס לגאון בבל ר' יוסף חיים בעל ס' ה'בן איש חי' הביא טעם אחר. הוא נשאל: "אחד רצה לבדוק המזוזה שבפתחו לראות אם היא כשרה או לאו וקודם שהסירה לבדקה הלך וקנה מזוזה אחרת כשרה חדשה כי חשב אולי תמצא הישנה פסולה שיניח זו במקומה תיכף ולא ישאר ביתו פנוי בלא מזוזה אפילו שענה אחת והנה זה הסירה ובדקה ומצאה כשרה וחדשה ועכשיו שתיהם בידי אדם יוכל להניח איזה מהן שירצה או"ד שצריך לקבוע הראשונה דוקא כיון שזכתה מכבר".

והשיב: "א"כ השתא לענין דינא בנידון השאלה דהא ודאי צריך להניח הראשונה אשר נבדקה ונמצאת כשרה וחדשה דהוא לא הסירה משם כי אם לבדקה ולא הביא השניה אלא בשביל שמא תמצא הראשונה פסולה שיניחנה במקומה ומאחר שנמצאת הראשונה כשרה היא זוכה במקום שלה ומצוה בראשון ואיך יעשה עלבון אליה להסירה ממקום מצותה שזכתה בו וכהאי גוונא כ"ע מודו דאיכא למיחש לכבוד מזוזה הקדושה". וכדוגמת הירושלמי (שבת פ"ב ה"ג): "אמר רבי אימי והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא אי זה קרש זכה להינתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום". וכ"כ הפוסקים לענין לבישת הטלית (מג"א א"ח

ניתן לתרץ שכל זאת כשיהיה עליה חובת מזוזה מצד הדייר, אבל אין קדושת שכינה ערטילאית ללא חובה הלכתית.

ולגבי שאלה דידן אם משום שני הטעמים הקודמים ניתן לומר שבעל הדירה עשה כהלכה, הרי לפי טעם זה מעשהו שלא כראוי, מפני שגורם לסילוק שכינה בכדי. ואע"פ שלא ידורו בו אחרים וא"כ ניתן לטעון כפי שתרצנו לעיל שאין קדושת שכינה ללא חיוב מצוה, בכ"ז אין מדובר בדירה שלא ידורו בה כלל, אלא רק לתקופה קצרה לא ידורו בה, וע"כ נשאר חיובה העיקרי וממילא יש בכך מעין סילוק שכינה.

וסיוע לדברי הנמו"י מסוגית הדר בחצרו של חברו שלא מדעתו שא"צ להעלות לו שכר בזה נהנה זה לא חסר משום שהדירה בבית שומרתו ממזיקים כמפורש ברש"י (ב"ק כא ע"א ד"ה שנאמר ושאיה יוכת שער) – "שד ששמו שאיה מכתת שער בית שאין בני אדם דדין בו והלכך זה שעמד בו ההנהגה, לישנא אחרינא בית שהוא שאי ויחיד מאין אדם יוכת שער מזיקין מכתתין אותו". וכן פרש רש"י במקו"א (צז ע"א ד"ה ושאיה): "שד הוא ושמו שאיה מכתת שער וכותלי בית שאין אדם דר בתוכה". וכן בברכות (ג ע"א): "תנו רבנן, מפני שלשה דברים אין נכנסין לחזרבה: מפני חשד, מפני המפולת ומפני המזיקין".

ומן הסתם בית שיש בו מזוזה ויש קדושת שכינה אין מזיקין. וע"כ לא עשה נכון המרחיב דירתו בנטילת המזוזות מהדירה הישנה.

ה. וניתן לסמוך את דברי הנמו"י מדברי הגמ' במנחות (מד ע"א): "אבל השוכר בית בא"י עושה מזוזה לאלתר משום ישוב א"י".

חבל נחלתו

את המשכיר לשלם עבור המזוזות שמשאיר לו ומסיק שלכוף בבי"ד אינו יכול, אבל להפחית דמיהן מדמי השכירות שחייב למשכיר מותר לו כיון שהמשכיר צריך לצאת ידי שמים ולשלם לו, והוא תפוש עתה במעותיו של המשכיר (ובשו"ת חלקת יעקב (יר"ד סי' קס) סובר שאף יכול לכופו בבי"ד). וא"כ אף אם נאמר שמאי דהוה הוה וכיון שנטל מזוזותיו אינו מחוייב לקנות מזוזות ולקובען בבית שיצא ממנו, אבל כיון שסו"ס יצטרך לקנות ולקבוע חדשות, מן הראוי לסמוך על כל הטעמים ולקבוע כבר עתה, ולא להשאיר את ביתו ללא מזוזה. ואת מחיר מזוזותיו יוכל לגבות מן המשכיר.

מסקנה

נראה שעדיף שכבר עתה יחזור ויקבע מזוזות בבית שבשיפוץ.

סי' ה, ו) ורדב"ז (ח"ו סימן ב אלפים רפו) אסר להפוך תפילין של ר"ת לתפילין של רש"י. ובמהרי"ל (מנהגים הלכות סוכות אות ו) לענין דפנות הסוכה ועוד.

ואף מטעם זה היה מן הראוי להשאיר את המזוזה במקומה.

ז. והנה אף אם נאמר שמעשה המרחיב דירתו להעבירם לדירת העראי הותר, לא ימלט משאלת נטילת המזוזות ביציאתו מדירת העראי לדירת הקבע המורחבת. שהרי אז הוא צריך להשאיר מזוזותיו בדירה השכורה כדין יוצא מדירת ישראל (יר"ד רצא, ב). וממילא יצטרך לקנות מזוזות נוספות עבור דירתו המורחבת.

אמנם אז יוכל לתבוע תשלומן ממשכיר הדירה הזמנית, ולטעון כלפיו שכיון שמשאיר לו דירה עם מזוזות, המשכיר צריך לשלמן. ועי' בתשובת המנחת יצחק (חלק ט סימן קו) שדן האם השוכר יכול לכוף

סימן לא

מזוזה בחלל הפתח (מכתב תשובה להשגה על ח"א סי' נט)

עצמו אלא שכשהדלת נפתחת היא שוקפת עליו (ועי' על כך בשו"ת שאילת דוד יר"ד סי' ט). וע"כ לא קשיא, ואין צורך להגיע לביאורים שאינם הכרחיים ואשר הפוסקים חלקו עליהם.

ומה שהקשית מהמימרא של שמואל מדף ל"ג ע"ב שפתח שאחורי הדלת נפטר במזוזה הראשונה. ראשית, שים לבך שבעל המימרא בשני המקרים הוא שמואל, וע"כ אין דבריו סותרים זל"ז. ועוד, במימרא בדף ל"ג ע"ב נתקשו המפרשים בציור וממילא בפירוש הפטור. לפירוש הראשון ברש"י אם

לכבוד...

עיינתי במכתבך מספר פעמים ונראה לי שהבנתך את הסוגיא אינה נכונה. רש"י כתב במפורש "בתוך חלל הפתח – ולא מבחוץ". היינו, מחוץ לחלל הפתח.

ואשר לתמיהתך שקודם לכן הגמ' הביאה בריתא שהניחה אחר הדלת סכנה ואין בה מצוה וא"כ מאי קמ"ל? וכי אחר הדלת זהו המקום היחיד שאינו נכלל בחלל הפתח? והלוא גם הצד החיצוני אף הוא אינו כלול בחלל הפתח (ובכך הגמרא עוסקת). ועוד אחורי הדלת ניתן להיות בתוך חלל הפתח